

dergipark.org.tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

PRENSİP

<https://prensip.gen.tr>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

Federal Almanya Cumhuriyeti'nin 11 Eylül Terör Saldırıları Sonrasındaki Dış Politikasının, Koalisyon Hükûmetleri (1998-2005) ve Hükûmet Çalışmaları Bağlamında Analizi

Analysis of the Foreign Policy of the Federal Republic of Germany After the September 11 Terrorist Attacks in the Context of Coalition Governments (1998-2005) and Government Work

Bedri ŞAHİN¹ • Güngör GÖKDAĞ²

¹Dr., Bağımsız Araştırmacı, Nordrhein-Westfalen, Almanya

²Dr., Bağımsız Araştırmacı, Nordrhein-Westfalen, Almanya

Geliş Tarihi/Received Date: 21.10.2023

Kabul Tarihi/Accepted Date: 29.11.2023

Ö Z

Küresel ilişkilere yön veren, uluslararası ölçekte etkisini gösteren gelişmeler, ülkelerin çalışmalarını/stratejilerini farklılaştırmaktadır. Özellikle ikili ilişkilerin öneminin artması, dış politikaya yön veren etkenleri incelemeyi gerektirmiştir. Bu açıdan 11 Eylül Terör Saldırıları da etkisini bu yönde göstermiştir. Devletler aldıkları kararlar ile Amerika Birleşik Devletleri'ni (ABD) desteklemişlerdir. ABD'nin stratejilerinin baskın geldiği konular diğer devletleri de etkilemiştir; özellikle Almanya'yı daha çok etkilemiştir. Hava sahası kullanımına verilen izinlerin, Irak Savaşı'nda sağlanması bu durumun bir açıklamasıdır. Ayrıca birtakım stratejilerde de değişim ve dönüşüm çalışmaları olmuş; Almanya- NATO ilişkileri Soğuk Savaş sonrasında artmıştır. Ancak 11 Eylül Terör Saldırıları'ndan sonra bu ilişkiler azalmış artık Amerika-Transatlantik ilişkiler başlamıştır. Bu dönemde aynı şekilde Almanya, Amerika'ya güçlü olduğunu kanıtama ve Avrupa Birliği Federasyonu'nda yetkinlik sağlayıcı konulara odaklanmıştır. Özellikle de Schröder/Fischer koalisyon hükûmeti tezlerine bağlı analizler önemlidir. Ancak Schröder ile Fischer görüşlerinin her daim birbirini tamamlayıcı olmaması, çatışmaların hem bu boyutta, hem de koalisyonda yaşanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Almanya'nın yeni stratejilere yöneldiği görülmekte, realist politiklardan neorealizme yönelmiştir. Bu açıdan askeri/güvenlik konularıyla sınırlı tutulamayan; ekonomik, sosyal gibi etkenlere bağlı olarak da stratejiler geliştiren çalışmalarının olması önemlidir. En belirgin örnek Doğu genişlemesine yönelik atılan alınan kararlardır. Makalede bu yönde alınan kararlar, yaşanan görüş ayrılıkları gibi konular çerçevesinde gelişmelere yönelik tutumlar, politikalar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Federal Almanya Cumhuriyeti, 11 Eylül Terör Saldırıları, Koalisyon Hükûmetleri, Dış Politika Anlayışı.

ABSTRACT

Developments that shape global relations and have an impact on an international scale differentiate the work/strategies of countries. In particular, the increasing importance of bilateral relations has necessitated examining the factors that shape foreign policy. In this respect, the September 11 Terrorist Attacks also showed their effect in this direction. Countries supported United States of America (USA) with the decisions they made. The issues in which USA's strategies dominate have also affected other countries; It had a particularly strong impact on Germany. One explanation for this situation is that the permissions given to use airspace were granted during the Iraq War. Additionally, there have been changes and transformation efforts in some strategies; Germany-NATO relations increased after the Cold War. However, after the September 11 Terrorist Attacks, these relations decreased and America-Transatlantic relations began. During this period, Germany also focused on proving its strength to USA and providing competence in the European Union Federation. Especially the analyzes based on the Schröder/Fischer coalition government theses are important. However, the fact that the views of Schröder and Fischer were not always complementary to each other caused conflicts to occur both in this dimension and in the coalition. In this context, it is seen that Germany is turning to new strategies, and from realist policies to neorealism. In this respect, it cannot be limited to military/security issues; It is important to have studies that develop strategies depending on factors such as economic and social. The most obvious example is the decisions taken regarding Eastern expansion. In this article, attitudes and policies towards developments are examined within the framework of issues such as decisions taken in this direction and disagreements.

Keywords: Federal Republic of Germany, September 11 Terrorist Attacks, Coalition Governments, Foreign Policy Approach.

Please cite this paper as follows/Atf için:

Şahin, B., & Gökdağ, G. (2023). Federal Almanya Cumhuriyeti'nin 11 Eylül terör saldırıları sonrasındaki dış politikasının, koalisyon hükûmetleri (1998-2005) ve hükûmet çalışmaları bağlamında analizi. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 139-153. <https://doi.org/10.30913/alinterisosbil.1379192>

GİRİŞ

Uluslararası terörizm kavramının milâdî/dönüm noktası olarak görülen 11 Eylül Terör Saldırıları, devletlerarası güç müdahâlelerini de etkileyen bir konudur. Bu süreç aynı zamanda dış politika odaklı da bakılabilmektedir. Yaşanan değişimler ve hükûmetlerin dış politika ve ekonomilerinde meydana gelen farklılaşmalar, özellikle de güvenliğin sağlanması açısından bu konunun, birçok faktörle ilişkilendirilmesine olanak tanımıştır. Başka bir ifadeyle 11 Eylül Terör Saldırıları, küreselleşme sürecinin yönünü farklılaştırmıştır. Bunun oldukça baskın düzeyde yansımalarının ise 2001-2005 yılları arasında gözlemlendiğini belirtmekte fayda vardır. Ülkelerin stratejilerini belirlemeleri açısından 11 Eylül Terör Saldırıları, sonrası dönemler ve bu yıllar, küresel bağlamda ülkelerin birbirlerine olan etkileşimlerini ve parametrelerini de şekillendirmiştir.

Küresel ilişkilerde yaşanan değişimler açısından, ülkelerin tamamında etkin olan birtakım olaylar yaşanmıştır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) terör yaklaşımlarında farklılaşmalar dikkatleri çekmektedir. Küresel dünyanın en önemli gelişmelerinden birisi olarak görülen 11 Eylül Terör Saldırıları, küresel terör algısına bağlı gelişmeleriyle karşımıza çıkmaktadır. Burada ülkeler kendi eğilimlerine bağlı stratejileri geliştirmiştir. Ülkelerin mevcut durumlarında siyasi yönden çatışmalara marûz kalınması ve ekonomik açıdan birtakım çalışmalara yönelim gösterilmesi, bu konuya ilişkin bir vurgudur. Örneğin Almanya'nın önceki hükûmetlerinde, sonra gelen koalisyon hükûmetinde (1998-2005) birtakım prensiplere bağlı yaşanan gelişmelerle ilişkilendirilen dış politika şekli oluşmuştur. Almanya'daki hükûmetler, realizmden neorealizm anlayışına kayan ölçütlerle bir prensip geliştirmiştir. Bazı prensiplerden tâviz verilmesi ve hem NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) ile ilişkilerin bir değişime uğraması hem de ABD -Transatlantik ilişkilerin gelişmesi gibi ölçütler, dünya genelinde ülkelerinin tamamında görülen unsurlardır. Buna göre şekillenen paradigmlar arasında önemli konu, dış politikada birçok konuya ilişkin tâvizlerin de verilmesine göre yaşanmıştır.

Ülkelerin stratejilerinin değişimleri sırasında siyasi parti anlayışlarında da çatışmaların olduğu açıklanabilmektedir. Özellikle bazı liderlerin ve gelişmelerin rolü/etkisi fazladır. Örneğin Joseph Martin "Joschka" Fischer, ulusal devlet anlayışından, federal devlet anlayışına yönelimi desteklemiştir. Alfred Dreger'den daha etkin ve baskın olan Fischer, Almanya'nın küresel ilişkilerinde farklı sonuçlara/gelişmelere kapı aralayan özelliklerde etkin olmuştur. Ancak değişimlerin dinamikleri ve ölçütleri her ne düzeyde olursa olsun, ulusal devlet bilincinin her daim devamlılık gösterdiği bilinmektedir. Bu ise konu gereğince bizlere, ulusal düzeyde değil de uluslararası düzeyde değişimlerin olduğu sonucunu vermektedir. Buradaki ulusal devlet karakterinin ve kültürlerinin korunmasında belirlenen ilişkilendirmeler, Almanya'nın kendi stratejilerinde benimsediği bir ölçüttür. Ancak bu konu, Almanya'nın vizyon ve misyon değerleriyle 2001 sonrası dönem içinde de çatışmaktadır. Ulusal yönde de yaşanan değişimler, bu tezi savunmaktadır. Çünkü bu aşamalarda Almanya, ulusal değerlerinde gözetilen vatandaşlarına haklarının hepsini sunmaya çalışan yapısını daha da geliştirmiştir. Artık halkın konuyu, ulusal değerleri ve küresel yaklaşımları daha farklı değerlendirdiği ve özellikle bunun hükûmetin anlayışı çerçevesinde yaşandığı ifade edilebilmektedir. Başka bir deyişle yaşanan gelişmelerin son şekli, Avrupa'nın 11 Eylül Terör Saldırıları'ndan sonra belirlediği tezlerde de farklılaşmalara yöneldiği ve hükûmet şekilleri içinde değişim/dönüşüm yapısının olduğu şekildedir. İfade edilenler çerçevesinde araştırma kapsamında 11 Eylül Terör Saldırıları

sonrasında yaşanan gelişmelerin, Almanya özelinde incelenmesi sağlanacaktır. Araştırma sınırlılığı ise Almanya olmakla birlikte, 2001-2005 yılları arasında iktidara gelen koalisyon hükümetlerinin dış politikadaki yansımalarına odaklanılacaktır. Küresel iş birlikleri veya anlaşmalar, NATO ile ilişkiler ve ABD-Transatlantik ilişkinin boyutlarına dayanılarak açıklanacaktır. Avrupa ülkesi anlayışında hükümetin geliştirdiği tezler, sunduğu belgeler ve belgelerin işlevselliği, koalisyon hükümetlerinin bir varlığı prensibine dayanmaktadır. Bu yönüyle araştırmada ulusal ve uluslararası değişimlere özel olarak dış politika yansımaları doğrultusunda bakılabilecektir.

11 EYLÜL TERÖR SALDIRILARI VE ALMANYA’NIN KÜRESEL YANLI STRATEJİLERİ

Terörizmin, 1970’li yıllardan sonra zirveye ulaştığı, etkilerini 1980’li yıllardan sonra göstermeye başladığı bilinmektedir. Bu dönemlerden sonra terörizm, uluslararası bir nitelikte etkisini göstermiştir. Terörizm olgusunun en önemli yanlarından birisinin, yaşandığı yer ile sınırlı kalmamasıdır. Büyük kitleler üzerinde etkin olmakla birlikte, asıl temel sorunun, küresel ilişkileri de etkilemesi ve devletleri yeni bir karar sürecine yönlendirmesidir. Terörizm anlayışı bu yönüyle risk, tehlike, güvenlik sorunu, şiddet gibi birçok olumsuz yönleriyle ülkeler üzerinde belirleyici faktördür. Terör durumlarını gözeterik birtakım yaptırımlara ve konu gelişmelerine yönelmektedirler (Mutlu & Akbaş, 2014).

11 Eylül Terör Saldırıları, 2001 yılında 19 kişi olan El-Kaide eylemcisinin ele geçirdiği uçakların, Dünya Ticaret Merkezi’ne ve Pentagon’a çarpması ile sonuçlanmıştır. Bu saldırılar ile beraber yaklaşık üç bin kişi ölmüştür. Amerika bu terör saldırılarından sonra, El-Kaide örgütünün Afganistan’da bulunan liderinin ya sürgün edilmesini ya da teslim edilmesini gereklilik olarak göstermiştir. Ancak bu durum, ısrarlara rağmen gerçekleştirilmemiştir. Afganistan bu istenilenleri yapmayarak, terörizmin savunucusu hâline gelmiştir. Bunun üzerine ise 7 Ekim 2001 tarihinde ABD ve İngiltere, Afganistan’a savaş açmıştır (Örnek, 2012). Bu savaşla beraber küresel boyutta birçok değişim yaşanmış; küresel ilişkiler yeniden şekillenmiştir. 11 Eylül Terör Saldırıları’nın birçok konuyla ilişkili tehdit olduğu yorumlanmıştır. Bu ise özellikle de güvenlik stratejilerinin yeniden geliştirildiği ve dış politikanın da bu yönde şekillendirildiği bir forma dönüşmüştür. Ülke özelinde yapılan birçok çalışma, geliştirilen prensipler ve stratejiler bu değerlendirmeyi doğrulamaktadır.

Terör olaylarının en belirgin etkisi, 11 Eylül Terör Saldırıları ile beraber yaşanmıştır. Bu olaylar ve etki mekanizmaları, ülkelerin politikalar hazırlamalarına ve bu politikalara uyumların sağlanmasına kapı aralamıştır. Örneğin bu yönde ABD politikası, Orta Doğu üzerinde baskıcı bir politika rejimidir. Diğer ülkelere de bu yönde bir destek almaya çalışmıştır. Ayrıca özellikle de İran üzerinde baskıcı tutum ve davranışlar fazladır. Diğer Avrupa Birliği ülkelerin de ABD’nin bu tutumunu desteklediği ifade edilebilir unsurlardır (Çelikkanat, 2007).

Almanya’nın 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında olaylara ilişkin geliştirdiği tepkiler, sert bir politika uygulamasının sonuçlarıdır. Yani diğer bir ifadeyle küresel ilişkilerine dayanılarak bu yönde bir politika izlediğinden de bahsedilebilmektedir. Yine başka bir değerlendirme, çelişkili tutumlarıdır. Örneğin, 2003 yılında Irak Savaşı’na karşı çıkmış, ancak ABD’nin Orta Doğu’ya gidip gelen askeri hava araçlarına, hava

sahalarında izin vermişler; bu verilen izin Amerika yanlısı bir tutumdur. Dış politikasında bu tür yönelimlerle beraber, Avrupa ülkeleriyle ilişkilerini koruma ve geliştirme zeminine aracılık etmişlerdir. Ayrıca NATO ile ilişkileri de kuvvetlendirme temeli vardır. Bu ilişkilerde ABD'nin dikkate aldığı tutum ve davranışların savunulması gerekliliği gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Ancak Fransa ve İspanya, NATO müttefiki olmalarına karşın, hava sahalarını kullanma iznini Irak Savaşı sürecinde Amerika'ya sağlamamışlardır (Örnek, 2012). Buna göre Almanya'nın bu süreçte politikalarını geliştirme ve destekleme ölçüsünde, ABD yanlısı politika güttüğü ve ayrıca diğer küresel ilişkileri kuvvetlendirme prensibini benimsediği açıkça görülmektedir

11 Eylül Terör Saldırıları Sonrasında Almanya'daki Kırmızı-Yeşil Koalisyon Hükûmeti'nin Tutumu ve Yaşanan Dönüşümler

Küresel düzeyde yaşanan gelişmeler ışığında değerlendirmeler yapıldığında, Almanya'daki Kırmızı-Yeşil Koalisyon Hükûmeti hem savaşa karşı duran; hem de asker gönderme kararı alan bir uygulamada bulunmuşlardır. Bu ise kendi içerisinde de tutarsızlıkların olduğunu göstermektedir. Bu konu, belirli gerginlikler açısından da incelenebilir. Ancak genelde ABD'ye verilen destekler Almanya Parlamentosu'nda, bu savaş ile beraber ABD'nin ya da Avrupa'nın savunulması anlayışında olunmadığını, savaş süresince uygarlığın savunulduğu görüşüne ilişkin ilerlemiştir. Savaşa destek veren Almanya da dâhil olmak üzere bu yönde bir tutum vardır (Öztürk, 2015). Almanya'nın desteklediği asıl konu, ABD ile ikili ilişkiler neticesinde dikkate alınabilmektedir. Terörle mücadele açısından Almanya Federal İçişleri Bakanı Wolfgang Schäuble, tehlikenin önüne geçebilmede elden gelen her şeyin yapılması gerekliliğini ön planda tutmuş ve desteklemiştir (Ünlü, 2009). 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında Almanya'da özellikle de terörle ilişkili nitelendirmeler, düşmanlığın basına yansımaları şeklinde ilerlemiştir. Burada yine hükûmetin bakış açısıyla şekillenen gelişme varlıklarından söz edilebilmektedir. Örneğin Almanya'nın ciddi gazeteleri arasında yer alan *Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung* gazetesinde, Muhammed'in dininin hem Afrika'da hem de Şark'ta şiddet zoruyla dayalı bir şeklinin olduğu vurgulanmıştır. Buna dayanılarak bu yönde yapılan ilişkilendirme ise hükûmetin kararlarının halk nezdinde de bir değişime/dönüşüme uğramasına dayanılarak şekillendirilmiştir (Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi, 2011).

11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında alınan kararlar ışığında değerlendirmelerle beraber, koalisyon hükûmeti nezdinde de incelemelerde bulunabilir: Koalisyon hükûmetinde iki parti arasında gerginlik meydana gelmiştir. Ancak temelde dikkate aldıkları belirli fonksiyonlar, stratejilerini ve hedeflerini koruma odaklıdır. Özellikle de Reynolds (1994) tarafından da vurgulandığı üzere, NATO'nun ilk genel sekreteri olan Lord Ismay, 1949 yılında yapmış olduğu bir açıklamada, NATO'nun temel amacı Ruslar'ın dışarıda tutulması, ABD'nin içeride tutulması, Almanlar'ın ise aşağıda tutulmasıdır diye beyanat vermiştir. Ancak ilerleyen süreçlerde bu konu, özellikle de Soğuk Savaş sonrasında Almanya'nın da içerisinde yer aldığı müttefiklik şekline dönüşmüştür. Ayrıca ilerleyen süreçlerde Almanya, NATO'ya ve NATO öncülüğünde yapılan operasyonlardaki katkılarıyla en önemli destekçisi olarak görülmüş, kabul edilmiştir (Hyde-Price, 2007). Bu konular, Almanya'nın alacağı kararları da şekillendiren faktörlerdir. Almanya koalisyon hükûmeti bu açıdan, NATO destekçisi olarak mevcudiyetini korumuştur. Buna göre 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında da yaşanan

gelişmeler ve hükûmetlerin genel özellikleri, burada vurgulanan şekline göre farklılaşmıştır.

Almanya'nın 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında, NATO destekçisi olarak faaliyetlerine devam etmesinin en önemli basamağının Soğuk Savaş süreci ile belirginleştiği görülmektedir. Ancak bu terör saldırılarının hükûmet üzerindeki belirleyicilikleri arasında birtakım gelişme dinamikleri görülmektedir. Özellikle de Almanya'nın dış politikasında Avrupa ve Transatlantik ortaklıklar, barış sağlayıcı çabaları ve küreselleşmeyi de yöneten unsurlar şeklinde gözetilmiştir. Almanya, savunma ve güvenlik politikalarında, iki güçlü politik-kültürel gelenek çerçevesinde çalışmalar geliştirmiştir: Bunlar ise anti-militarizm ve çok ulusluluk çerçevesinde belirtilebilmektedir. Özellikle anti-militarizm, Almanya'nın bir daha savaşa girmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Bundan dolayı da Alman toplumunda askeri güçlerin kullanımları konusunda yaygın şüpheler yaşanmıştır. Almanya'nın sivil güç adı altında barışçıl düzeydeki çatışma çözümleri konusuna ilişkin özel bir görevinin olduğu algısı vardır. Almanya'nın çok ulusluluğa olan bağlılığı, ülkenin komşularına ve ortaklarına hiçbir şekilde uzaklaşmaması konusunu kararlılıkla sürdürmüştür. Bu açıdan gelenek ise özellikle de Avrupa Birliği ilişkilerinde, NATO ve Birleşmiş Milletler'e olan bağlılıklarıyla ölçümlenebilmektedir. Bu tür konular, güvenilir ortaklığı kurma stratejisi üzerinde şekillenmektedir. Almanya'nın diğer ülkeler tarafından dış politikada değerlendirilen ölçütleri, askeri güç bağlamındadır. Ancak konu sadece askeri güç ile sınırlı değildir. Liderlik bağlamında da birtakım yaklaşımlardan bahsedilebilmektedir. Bu konu ise askeri güçten önce gelmekte olan belirli konuları ön plana alma ve geliştirme stratejisidir. Örneğin ekonomik gücün, askeri güçten daha önce geldiği vurgulanmaktadır. Yönlendirme ve güçlendirme üzerine çalışmaları fazladır. Bu açıdan bakıldığında sadece askeri ölçüde yetkinlik durumunun olmadığı görülmektedir. Liderlik ve etkin stratejilerle geliştirilmiş bir yönetim anlayışı, Almanya koalisyon hükûmeti faaliyetleri içerisinde önemli faktördür. Diğer yandan bu çalışmalarla beraber hedeflenen konu ve kapsam, üçüncü ülkelerle uzlaşmacı faaliyetleri sağlamaktır. Çünkü gelişen değişimler ve dönüşümler, kazan-kazan temelli bir diplomasinin de artık değişmesi anlamındadır. Özellikle de yürütülen politikaların dış politikaya yansımaları, etkisini belirgin ölçütlerde hissettirmektedir. Bu nedenle de artık sadece askeri gücüyle beraber diplomasilere yönelmemiş, ekonomi gibi diğer faktörlerin de dikkate alındığı bir diplomasi anlayışı oluşturulmuştur (Büyükbay, 2017).

ALMANYA'NIN GELENEKSEL DIŞ POLİTİKASI VE GENEL SÜREÇLERE İLİŞKİN YAŞANAN DEĞİŞİMLER/DÖNÜŞÜMLER

Almanya'nın geleneksel dış politikasına yönelik değerlendirmeler, Soğuk Savaş sonrası için değerlendirilebilir. Bu süreçte ve özellikle 1990 yılından sonrası, Federal Almanya Cumhuriyeti'nin ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin birleşmesi ile beraber başlayan üç ayrı dönemi kapsamaktadır.

Birleşmeden sonraki dönemin ilki, Yılmaz (2002) tarafından ifade edildiği üzere, 1990'lı yılların başıdır. Temelde 1990-2000 yılları arası olarak da dikkate alınabilmektedir. 1990'lı yılların başında Almanya, birleşmeden kaynaklı sorunlar yaşamıştır. Bu tür problemlerin çözülmesi sırasında belirli problemlerden de bahsedilmektedir. Askeri gücün etkisinin ne ölçüde devam edeceği ya da müttefik

anlaşmalarının tam olarak ne şekilde sağlanacağı konusu 1990'ların başında etkisini gösteren tartışmalar olmuştur. Uluslararası gelişmelerle beraber NATO müdahâlesinde yer alma kararına odaklanmıştır. Birleşmiş Almanya'nın stratejileri ve dış politikada yansıtacağı eğilimlerin güçlü Avrupa Birliği ülkesi olması gerekliliğine bağlı da ölçütler ortaya koyulmuştur. Bu nedenle diğer ülkelerle yani uluslararası stratejilerle güçlü kalmaya özen göstermişlerdir.

Almanya'nın ikinci dönemi koalisyon hükûmeti ise Büyükbay (2017) görüşleri doğrultusunda şu şekilde açıklanabilmektedir: 2000'li yıllar ile başlayan ve on yıllık süreçle devam eden bu hususlar, dış politikada bir durgunluğun olduğunu göstermektedir. Dış politikaya karşı ilgisizlik hâkimdir. Özellikle 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında yaşanan Irak Savaşı'nın bir sonucu olarak Avrupa'da derin uzlaşmazlıklar yaratmıştır. Fransa ile Almanya'nın Amerika'nın işgâline yönelik muhalefeti de bu durumu engelleyememiştir. Afganistan'da savaşa katılımlarının dışında bu dönemde Almanya'nın yaşadığı temel endişeler, zayıf ekonomisini düzeltmeye ilişkin reformları gerçekleştirmesidir. Ayrıca küresel ihracat endüstrisini de güçlendirmeye bağlı bir strateji geliştirmektedir. On yılın sonunda ise Almanya'nın ekonomi anlayışında güçlü bir duruma geldiği belirtilmekle birlikte, dış politikada ve güvenlik stratejilerinde aynı düzeyde ilerleme kaydettiği söylenememektedir. 2010 yılından sonrası için yapılabilecek değerlendirmeler ise Kappel (2014) çalışmasına ilişkin incelenebilmektedir. Burada özellikle Almanya'nın dış politikasında belirleyici faktör olarak, Libya'ya askeri müdahâlede bulunması belirtilebilmektedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) bu süreçte çekimser kalması, Almanya'nın uluslararası sistemdeki rolünün değerlendirilmesine kapı aralamıştır; Batılı müttefiklerden ayrılmıştır. Çekimser kalmasının nedenleri ise yalnızca askeri bir harekâta katılma isteksizliğiyle sınırlı değildir. Batılı olmayan Almanya aktüel politikasının zarar görmesinin önlenmek istenmesidir. Yapılan eleştiriler ise NATO'ya kadar devam eden bir süreç ve unsur olarak etkisini güçlü bir şekilde yansıtmıştır.

İfâde edilenler çerçevesinde araştırmanın temel sınırlılığı baz alınarak değerlendirmeler yapılabilir. Bu açıdan, 2000 yılından sonraki süreç ve yaşanan gelişmeler önemlidir. Bu yönde politikaların, ekonomik gelişmeleri destekleyici yönü vurgulanmaktadır. Ancak bu süreçte yine Almanya koalisyon hükûmetinin, güvenlik ve dış politika anlayışında da zarar gördüğü belirtilebilmektedir. İki ayrı konu ve değerlendirme açısından oluşan zararın göstergeleri üzerinde durulabilir: Güvenlik ve dış politika öncülüğünde yaşanan zararların nedenlerine değinildiğinde, koalisyon hükûmetinde yaşanan görüş farklılıkları, anlaşmazlıklar ve tartışmalar etkisini göstermektedir. 2001-2005 yılları arasında bu konuların etkisini belirgin düzeyde yansıttığı, Proksch ve Slapin (2006) çalışmasında da incelenmektedir. 2005 yılında koalisyon oluşumunda, üç ayrı muamma yaşanmıştır: Bunlardan ilki, en büyük iki parti arasında büyük koalisyonun gözlemlenmesidir. Bu durum, nâdir olarak gelişen bir husustur. İkincisi ise savaş sonrasında Almanya'da hiç iktidara gelmemiş olan bu azınlık hükûmetinin, oluşması en olası iki hükûmetten birisi olmasıdır. Üçüncü gelişme ise, sol partilerin Federal Meclis'te çoğunluğu rahat bir şekilde korumalarıdır, ancak koalisyon oluşturamamışlardır. 2005 yılındaki seçimin çok zor geçmiş olması, 2001-2005 yılları arasında yaşanan gelişmelerin etkisine bağlanabilir. Buna dayanılarak hükûmette istenen

değişim stratejilerinin, partilerin sosyal ve ekonomik açıdan benimsedikleri görüşlere dayanılarak açıklanabilmektedir.

Almanya'daki koalisyon hükûmetiyle ilişkili yaşanan gelişmeler, parti sistem düzeniyle ilgili de bir değerlendirmeye kapı aralamaktadır. 1990'lı yıllardan sonra olası hâle gelen partilerin özellikle Hristiyan Demokratlar ve Yeşiller arasında gözetilmesi, parti kombinasyonları içinde koalisyonların bu yönde oluşmasına ortam hazırlamıştır. İlk "Siyah-Yeşil" koalisyonu 2008 yılında Hamburg'da kurulmuştur. Ancak henüz 1990'lı yıllarda bunun bir gereklilik olduğu vurgulanmıştır. Fakat Yeşiller Partisi, 2001 yılında bazı durum ve prensiplerden tâviz vermek durumunda kalmıştır. Dış politikanın etkileri olmakla birlikte, koalisyon içi çatışmalarının fazla olması bunun bir sonucudur. Buradaki konular ve değerlendirmeler ilk olarak 1983 yılında Yeşiller Partisi'nin federal düzeyde parlamentoyu kazanmasıyla beraber başlamıştır. Fakat stratejiler ve eğilimler, ilerleyen dönemlerde liberal düşüncelere ve sosyal demokrat partilerin çalışmalarına bağlı kalındığında, ulusal çalışmaların yaygınlık kazandığı görülmektedir. Bu nedenle 2001 ve 2004 yıllarında yaşanan ekonomik ve refah anlayış reformları, partinin sunduğu alternatiflere göre şekillenmiştir. Yeşiller Partisi'nin de birçok konudan tâviz vermesi buna ilişkin bir çıkarsamadır (Debus, 2009).

Koalisyon hükûmet partilerinin manifestoları, parti çalışma platformları, resmi koalisyon anlaşmaları, büyük partiler ile bağdaşmış genel aktörler gibi durumlar, hükûmet politikası stratejilerini şekillendirme amacıyla kullanılmaktadır. Partilerin politikaları genel olarak sosyal, sosyo-ekonomik ve dış ilişkiler şeklinde gruplandırılmaktadır. Parti çalışmaları, koalisyon hükûmeti başarısıyla beraber stratejik bir nitelik kazanmaktadır. Diğer süreçte partinin özellikleri/platformları üzerinde durularak çalışmalar yapılmaktadır (Brauninger & Debus, 2005).

Bu doğrultuda örnek üzerinden daha açık/net belirtmek gerekirse şayet, 2001-2005 yılları arasında, özellikle de dış ilişkilerde yaşanan değişimler ve dönüşümler, partileri ve çalışmalarını etkilemiştir. Başka açıdan ise küresel çapta yaşanan dönüşümler ve etkileri, konu özelinde farklı sonuçlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Dış ilişkilerde tutum ve göstergelerin 11 Eylül Terör Saldırıları ile beraber gösterdiği farklılaşmalar, ilkin güvenlik konusuna yönelik etki kazanmıştır. Ancak aynı zamanda ekonomik ve küresel ilişkilere dayanan bir dönüşümün niteliklerinden de bahsedilebilmektedir. Bu açıdan birçok faktörün yönetilmesine bağlı bir sonuç karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte başarı gösteren koalisyon partilerinin sonraki süreçlerde kazanacağı yetkinlik ile beraber sonuçlar değerlendirilmektedir. Ancak 2005 yılında yaşanan gelişmeler ve koalisyon partilerinin bu dönemdeki etkinliklerinin nitelik ve göstergeleri, Proksch ve Slapin (2006) tarafından da ifade edildiği üzere, farklı sonuçlarla karşımıza çıkmıştır. 2001-2005 yılları arasında partilerin yaşadıkları çatışmalar ve genel tutumları ile göstergeler, koalisyon sürecini zorlu bir sonuca yöneltmiştir. 11 Eylül Terör Saldırıları'nın ve küresel düzeydeki ilişkilerin bu yönde etkilerine değinilmesi önemli birer konular olarak kabul edilebilmektedir.

11 EYLÜL TERÖR SALDIRILARI SONRASI ALMANYA’NIN DIŞ POLİTİKA ANLAYIŞI, KOALİSYON HÜKÛMETLERİ’NİN TUTUMU VE FİSCHER’İN GÖRÜŞLERİ

Almanya’nın geleneksel dış politikası, ekonomik araçlar ve uluslararası etkiye dayanan sivil güç odaklıdır. Dış politikada yönelimler, çok ulusluluk anlayışıyla açıklanmaktadır. Çok ulusluluk kapsamında küresel ilişkileri de güçlendirme arayışına yönelmektedir. Bu tür konular, dış ilişkilerde stratejileri devamlı geliştirmeyi ve kuvvetlendirilmiş ilişkilerle ilerleme sağlamayı gerektirmektedir. Gerilime yol açabilecek temel konular eşliğinde ise, Avrupa ve Atlantik yönelimlerine odaklanılabilmektedir. Çok ulusluluğun prensipleri bu yönde dikkatleri çekmektedir. Örneğin Kuzey Atlantik Antlaşması’na olan bağlılıkları doğrultusunda NATO ile ilişkileri kuvvetli düzeydedir. Ayrıca bu tür bir ilişki sonucunda NATO, Alman savunmasının merkezindedir. Askeri girişimlere yönelik olarak tercihlere dayalı potansiyeli vardır. Diğer yandan özerk Avrupa Birliği kriz yönetimi kapasitesinin oluşmasına da özen göstermektedir. Bu konuyla ilişkilendirilen bir örnek ise koalisyon çalışmaları ve sonuçlarıyla bağlantılı açıklanabilmektedir. SPD (Sozialdemokratische Partei Deutschlands) ve Yeşiller Partisi’nin koalisyon dönemlerinde Almanya, Avrupa yönelimine bağlı kalmıştır. Ancak CDU/CSU (Christlich Demokratische Union Deutschlands/Christlich-Soziale Union) hükûmette iken, muhafazakâr-liberal koalisyon yapısında geleneksel bir Atlantik ittifakına odaklanılmaktadır. Koalisyon dönemlerinde her ne olursa olsun, çekimserlik konusu etkisini göstermiştir. Diğer bir ifadeyle devamlı olarak çok ulusluluk ve askeri çekimserlik arasında kalındığından bahsedilebilmektedir. Burada ayrıca duruma bağlı ilişkilendirme yapılabilir. Örneğin kamuoyunda çekimserlik talepleri öne çıkmaktadır. Uluslararası düzeyde ise toplum, askeri ve siyasi katkı talepleri içerisinde bulunmaktadır. Daha aktif bir dış politika beklenmektedir. Ancak halkın isteği ile eşgüdümlü sonuç yaşanmamıştır (Büyükbay, 2017).

Çekimser kalma ve ulusal/uluslararası düzeyde dengenin sağlanamaması ile ilişkili kabul edilen değerlendirmeler, yetersizliğin temel ölçütüne değinmeyi gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda bir dönüm noktası olarak NATO’nun yönettiği askeri operasyon Kosova’daki krizin çözümü için önemlidir. Burada ise koalisyon hükûmeti, bu askeri müdahâleyi gerçekleştirmek hedefinde olumlu tarihsel değerlendirmede bulunmuştur. Dışişleri Bakanı Joschka Fischer, bu askeri harekât ile Kosova’da katliamın engelleneceğini, aksi taktirde tarihsel bir felâket olarak dile getirmiştir (Gross, 2009). Yine aynı şekilde bu konu Hekimler (2007) tarafından aktarıldığı üzere, Kosova Savaşı sırasında, Belgrad’daki Çin elçiliğinin bombalanmasının, ABD’nin hatası şeklinde yorumlanmasına kapı araladığı şekliyle dikkate alınmıştır. Burada da yine aynı şekilde verilen tepkilerin etkileri görülmektedir. Çünkü Almanya, ABD’nin stratejilerine ve yönetim anlayışlarına daha karşı tutum sergileme kararını almış ve dış politikasında da bunu yansıtmaya çalışmıştır. Başarısına ilişkin net bir durum gözetilememesinin yanı sıra, Fischer’in de görüşlerinin sadece kısa süreliğine etkisini göstermesi, bunun önemli sonuçlarıdır. Kısaca Fischer’in sadece bu süreçte belirli düzeyde etkili olduğu görülmekle birlikte, devamlılık sağlanamamıştır. Çünkü Almanya’nın müdahâlecî yaklaşımları ve görüşlerinin, sadece o dönem ile sınırlı kaldığından bahsedilebilmektedir. Çok ulusluluğun etkisi ve küresel iş birlikleri, Almanya’nın tutumunda istikrarlı olmasını engellemiştir.

Almanya'nın dış politikası ayrıca, Avrupa ile entegrasyonuna da dayalı açıklanabilir. Nitekim bu durum, federal Avrupa anlayışına yönelik bir değerlendirmedir. Buradaki anlayış özellikle de Avrupa federasyonunda gelecek planlamasının yapılması, yeni siyasi ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi gibi birtakım olaylara dayalı yaşanmaktadır. Burada sadece Fischer'in görüşleriyle sınırlı kalmayan bir federasyon anlayışı da vardır. Ancak Fischer'in görüşleri, Almanya için ciddi bir öneme sahiptir; bu görüşlerinden önce vurgulanabilecek olayların temel dinamiği, 1998 yılında iktidarda yönetimin farklı bir potansiyele ulaşmasıyla başlayan değişimlerdir. İktidarda değişimler olmasına karşın, dış politika anlayışında değişimler fazla değildir. Diğer hükûmetin ulusal çıkar gözeterek yönetimde ilerlemesi, bir sonraki süreçte aynı şekilde bir yönetim şeklinin yaşanmasına ortam hazırlamıştır. Geleceğin Avrupa'sında ve diğer bir deyişle dış politikasında güçlü adımların atılması gibi bir süreçten bahsedilememektedir. Bu konuyla ilişkili tartışmalar artık 11 Eylül Terör Saldırıları girişimleri ile beraber daha riskli bir konu hâline ulaşmıştır. Çünkü geleceğin Avrupa'sı anlayışı da küresel boyutta farklılaşmıştır. Sadece çıkarların gözetildiği bir dış politika anlayışı yeterli olmamıştır. Daha farklı ve stratejik çalışmalar önemli kabul edilmiştir. 1998 yılında iktidar değişimleriyle beraber dikkat çeken konular arasında ilkin, Schröder-Fischer koalisyon hükûmet yönetimi vardır. Bu hükûmet koşulların değişmesine rağmen, Doğu genişlemesinin de gündemde kalmasını önemli bir konu olarak kabul etmiştir. Örnek üzerinden belirtilirse şayet, ikili ortaklıkların sağlanması gerekliliği hem siyasi; hem de ekonomik temelde önemlidir. Azizov (2018) tarafından da değinildiği üzere, stratejik konumu itibarıyla Azerbaycan'ın petrol açısından zengin bir ülke konumunda olması, Avrupa Birliği ile enerji diyalogunun yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle 1994-2006 yılları arasında bu yönde yaşanan gelişmeler dikkate değerdir. Ancak stratejik gelişmelerden ve ikili bir ilişkiyi kurma başarısı açısından Almanya'nın çekimser kaldığı görülmektedir. Bu durum sadece bir tek örnek ile ilişkilendirilmektedir. Şansölye (Başbakan) Gerhard Schröder'in doğu genişlemesine olan bakış açısı ve 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında yaşanan sorunlar, daha stratejik faaliyeti özellikle enerji odaklılığında geliştirmeyi gerektirmektedir. Doğu genişlemesinin Avrupa Birliği ülkelerinde dış politikalarıyla ilişkilendirilen stratejik eğilimlerle desteklediği kabul edilebilmektedir. Bu doğrultuda Schröder'in Avrupa Birliği'ne derinleşme tezi kabul edilmiş, çalışmalar başlanmıştır. 2000'li yılların başında bu yönde bir ilerleme kaydedilmiştir. Burada artık Transatlantik iş birliklerinin önemi üzerinde durulabilmektedir. ABD'nin ile yakınlık prensibi de buna dayanmaktadır. Ayrıca Irak Savaşı Almanya tarafından doğrudan kabul edilmese de bu dış politikanın desteklenmesi ve en büyük destekçisi konularına bağlı stratejilerin geliştirilmesi, Transatlantik iş birliklerine dayalı gelişmelerdir. Çok taraflı bir politika anlayışı hâkimdir.

Schröder, 11 Eylül Terör Saldırıları'ndan sonra ise daha farklı stratejik eğilimleri gerekli görmüştür. Schröder 2002 seçimleriyle beraber iktidara koşmakla kalmamış, artık bağımsız bir dış politika anlayışını benimseyeceğini vurgulamıştır. Bu ise Hekimler (2007) tarafından ifade edildiği üzere, temelde ABD'ye bağlı kalınmayan stratejiler olarak devamlılık gösterecektir. Böylece hem Amerika'nın yandaşı olan hem de karşıtlığı hâkim kılan politika anlayışından bahsedilebilmektedir. Burada bir çatışmanın izlekleri de görülmektedir. Fransa ile beraber olmuş, Irak müdahâlesinde yaptırımlar koymuştur. Ancak durumun bir de şu yönden izahı vardır ki, Fransa'nın gösterdiği tutum ve davranış,

Almanya tarafından yeterli düzeyde yansıtılmamıştır. Örnek (2012) tarafından da vurgulandığı üzere, Fransa hava sahalarının kullanımına izin vermemiştir. Ancak Almanya bu yönde bir destekçi konumunda karşımıza çıkmaktadır. Aslında Almanya, ABD'nin politikalarına karşı olan bir tutum sergilese de ya da göstermeye de çalışsa tam anlamıyla istikrarlı olduğu görülmemektedir. Bu gibi durumlar ve gelişmeler, Almanya federal hükümet anlayışında savunulan birçok tezin olmasından ve koalisyon partilerinin kendi aralarında çatışmada olmalarının bir sonucu ve yaklaşımı olarak görülebilmektedir. Avrupa entegrasyonu amacıyla geliştirilen tezler ise, şu şekilde sıralanabilmektedir:

Wolfgang Schauble ve Karl Lammer's Belgesi kapsamında "bir çekirdek Avrupa" tezinin geliştirilmesi (Cesur, 2014),

- Alfred Dreger'in Avrupa'nın geleceği planının şekillendirilmesi (Hekimler, 2007),
- Joschka Fischer'in, Avrupa federasyonu tezi (Sunay, 2006),
- Fransa ve Almanya federasyon ilişkilerinin kuvvetlendirilmesine ilişkin tezin geliştirilmesi (Hekimler, 2007).

Maddeler hâlinde sıralanan Avrupa entegrasyon süreci ile ilişkili geliştirilen tezler, bir yandan da koalisyon hükümetlerinin değerlendirdiği konuları ve görüşleri çerçevesinde değişim/dönüşüm amaçlı görüşlerdir. Almanya'nın tarihsel sürecinde görülmekle birlikte bu tezlerin savunulması ya da istikrarlılığı konusu tartışmalıdır. Ancak özellikle bu tezler arasında araştırma konusu gereğince de önemli görebileceğimiz Fischer'in tezi dikkate değerdir. Önerilen teze savunulan maddelere değinilebilmekle birlikte, öncelikli olarak bu tezin ilk aşaması ve dinamiği, 12 Mayıs 2000 (Fischer, 2000) tarihinde yaptığı bir konuşma baz alınarak değerlendirilebilir. Berlin Humboldt Üniversitesi'nde yaptığı konuşma ile birçok çevre tarafından dikkatleri üzerine çekmiştir. Avrupa ile bütünleşmede alınabilecek yollar ve nihâi biçimler odaklılığında yapılan değerlendirmeler ve geliştirilen düşünceler, temeldeki yerini böylece Avrupa federasyon anlayışının göstergesi odağında bütünleştirmiştir. Avrupa federasyonuna geçişin önemine değinmekle birlikte, bu yönde bir yaklaşımın elli yıldır hedeflenen bir konu olduğuna da işaret etmiştir. Siyasi bütünlük çalışmalarının, Avrupa'nın temellerinde yer edinebileceğine bağlı değerlendirmeler bu açıdan dikkate değerdir. Yapılan bu konuşmalar ile bütünlüklü çalışmaların Almanya kapsamında tutarlılığının olması desteklenmektedir. 11 Eylül Terör Saldırıları ise bu yönde alınan kararlar veya uygulamada daha farklı sonuçların alınmasına kapı aralamıştır; nitekim istikrarsızlıklar kendisini göstermiştir. Fischer'in görüşleri bu nedenle her daim, Hekimler (2007) tarafından da ifade edildiği üzere, Schröder ile bütün konularda/politikalarda uyumlu olduğu kesinlikle söylenemez nitekim Fischer, Schröder'in başka bir deyişle ise gölgesinde kalarak çalışmaları yapmamakta, farklı görüşler geliştirmektedir. Fischer özellikle de Atlantik iş birliklerinin ön planda tutulmasını ve bu şekilde çalışmaların desteklenmesini önemli kabul etmiştir. Almanya ve Fransız ilişkisini geliştirme üzerinde durmakla birlikte, aktif dış politika taraftarı olmaktadır. Bu görüşler ile beraber ise özellikle de 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında oluşan yeni dünya düzeninde, bu yönde çalışmalar ve süreçler, Almanya'nın Avrupa entegrasyonu için elzem kabul edilmiştir. Diğer yandan bu düzenin başarılı bir şekilde sağlanması, sorumlulukların da devamlılık kazanmasını gerekli boyuta taşımıştır. Her ne kadar bu yöndeki çalışmalar ve stratejiler

istenilen ölçü ve şekillerde olmasa da temellerin atılmaya çalışıldığından bahsedilebilmektedir.

Almanya koalisyon hükûmetinin dış politikasında incelemeler, birçok yönde yapılabilmektedir. Bu ilişkilendirmelerin genel sonuçları ise, dış politikada yeterince etkin olmayan on yıllık bir sürecin gözetilmesidir. Hedeflenen çalışmalar ve uygulamalar fazla olmakla birlikte, bu faaliyetlerde muhalif grupların hükûmet içerisinde de baskın olduğu görülmektedir. Bu nedenle faaliyetlerin nitelikleri ve dış politikanın son eğilimlerine de değinmek önemli olacaktır.

11 Eylül Terör Saldırıları Sonrası Almanya'nın Dış Politikası: Realizmden Neorealizme Yönelimin Değerlendirilmesi

Realizm ve neorealizm tezleri, uluslararası düzeyde yaşanan birçok değişim ve dönüşüm anlayışına bağlı kalınarak ülkeler açısından farklılık göstermiştir. Örneğin terör olayları, istikrarsızlıklar, iç savaşlar gibi birçok etkenle birlikte, ülkelerin yeni stratejik kararları alması zorlu sürece ulaşmıştır. Diğer yandan karşılıklı bağımlılıklar artmıştır. Özdoğan (2019) tarafından realizm anlayışı, uluslararası sistemi anlamlandırmada etkin yapıya sahiptir. Ancak zamanla ağırlığını yitirmeye başlamıştır. Bunun nedenleri, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş süreci sonrasında güvenlik algısının yeniden incelenmesi ve ülke örnekleri üzerinde gösterilmesi bağlamı açıklanabilmektedir. Çünkü realizmin dinamikleri ve etki oluşturan faktörleri, güç, çıkar ve ulusal güvenlik gibi konulara odaklanılmasının yanı sıra, ekonomik, sosyal ve kültürel konulara da olan yönelimlerin yaygın hâle gelmesi ile açıklanabilmektedir. Diğer bir ifadeyle neorealizmin dinamikleri arasında yer alan sosyal, ekonomik ve kültürel gibi konular da artık ülkelerin dikkate alması gereken faktörler olmuştur.

Neorealizmin desteklediği konular ve etkenler açısından Fischer'in savunduğu faktörler bu açıdan dikkate alınabilir. Özellikle de 11 Eylül Terör Saldırıları ile beraber sadece güç odaklı stratejilerle ön planda yer almasının önüne geçilmek istenmiştir. Buradaki ilk ve temel unsur olarak Fischer'in tezi üzerinde durulabilir. Burada yapılabilecek açıklamaların temelleri, 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında izlenebilecek strateji ve politikalarla ilişkilidir. Alman askerlerinin (Almanya Ordusu/Bundeswehr) Afganistan'da savaş süresince etkin olması yönelimi, bu politikaların da hedefleridir. Almanya'nın buradaki hedefi, temelde ABD'nin yanlısı olmak gibi bir durumla açıklanamamaktadır. Kendisini ispatlayabileceği bir ortam elde etmiş olmakla birlikte, dünya güçleri arasında stratejik konumunu etkin bir düzeyde gösterme arayışına yönelmiştir. Ancak hedeflenen stratejiler, yapısal sorunların fazla olmasından dolayı sorunlar meydana getirmiştir. Yeni bir strateji geliştirmekten de uzak kalmıştır. Böylece sadece verilen komutlara uymak durumunda kalmıştır. Burada görülmektedir ki, Transatlantik ilişkilerine bağlı kalarak ABD'nin yönetim anlayışları içinde kalmıştır. Küresel iş birliklerinde dış politikasının başarılı düzeyde yönetilemediği sonuçlar yansımıştır. Özellikle güvenlik politikasıyla ilişkili yaşamakta olduğu sorunların etkileri 2000 yılından sonraki on yıllık süreçte Büyükbay (2017) tarafından da aktarıldığı üzere, dış politikada başarısızdır. Güvenlik stratejileri bu süreçte önemli bir konu olarak Avrupa ülkeleri yöneliminde yaşanırken, Almanya için hedeflerde yeterince başarılı olunamaz; bununla ilişkilendirilmesi gereken çalışmaların temelleri ve göstergeleri ise bu süreçte koalisyon hükûmetlerinin de üzerinde durduğu dış politikada Doğu derinleşmesi üzerine

yapılabilmektedir. Ayrıca Hekimler (2007) tarafından aktarıldığı üzere, Fischer'in Orta Doğu stratejisinin üzerinde durması ve bu açıdan birtakım stratejileri geliştirmesi, çok önemlidir. Asıl gelişmeler ve prensipler bu çerçevede, diplomasi kurallarıyla bağdaştırıcı düzeyde ateşkesin sağlanması, Filistin ile İsrail ülkelerinin uluslararası devletler birliği içerisinde konumlarının ifade edilmesiyle açıklanabilmektedir, ancak Fischer'in görüşleri tartışmalıdır. Avrupa Birliği'nin Almanya ile hareket etmesi gerekliliği vurgulanmakla birlikte, istenilen düzeyde de başarının yakalanması problemlidir. Burada Fischer özellikle de dış politikada ekonomik açıdan yetkinlik kazanma arayışına yönelmiştir. Bu gelişmeler ise, 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında Irak Savaşı boyunca ABD'nin Orta Doğu'da sert bir politika yönetimini desteklemesine karşın, Avrupa Birliği'nin ve Almanya'nın daha yumuşak bir politika benimsenmesini düşündürücü kılmıştır. Yaşanan gelişmeler ve etkin olan süreçler maalesef bu yönüyle kalmış, barış temelli yaklaşımların Almanya için önemli bir unsur olduğunu savunan Fischer, dış politikada daha güçlü ve güvenli yapıyı desteklemiştir. Avrupa Birliği de bu süreci ve krizi yönetmede önemli bir belge olarak görüşleri değerlendirmiştir. Ancak ne şekilde değerlendirmeler yapılırsa yapılsın, pasif düzeyde stratejiler, 2000'li yıllardan sonra Almanya koalisyon hükûmeti için de görülmektedir. Bu gibi stratejik ve diplomatik konularda yetkin bir geliştirme çağrısı olarak önemlidir. Diğer yandan Fischer sadece dış politika ile sınırlı olmayan, hükûmet içinde de sorunların etkin olduğu bir muhalefete mâruz kalmıştır. Bu tür durumlar ise, Almanya hükûmetinde de ortak kararların alınmasını zorlayan süreçlere işaret etmektedir. Dış politikada da yeterliliğin sağlanamaması, Almanya koalisyon hükûmetinin tepkilerinin olmasına ilişkin ifade edilebilir. Oysa yapılan stratejiler ve değerlendirmeler çerçevesinde oldukça yetkin bir dış politikanın etki ve niteliği yansıtılmıştır. Özellikle de dış politika anlayışında toplumsal ve politik aktörler baskın düzeydedir; nitekim etkin faktörler oldukça kapsamlı boyutuyla vardır. Yılmaz (2002) tarafından da ifade edildiği üzere, dış politikada zorunlu olan sonuçlar, birçok faktörlerle ilişkilendirilen sonuçlardır. Almanya'nın da neorealistik görüşlere bağlı kalındığında asıl çalışmaları, yeniden büyük güç hâline gelebileceği ABD-Transatlantik çalışmalara dayalıdır. Böylece daha farklı stratejileri de hedefleyen çalışma anlayışlarını içerdiğinden bahsedilebilmektedir. Kendi konum ve stratejisi açısından örnek ise, Almanya'nın Doğu derinleşmesine yönelimidir.

Fischer'in (Yılmaz, 2002) kurmak istediği bağlantı özelinde neorealizm dinamiklerine geçişin de artık önemli olduğu belirtilebilir. Almanya'nın sadece askeri gücüyle ve güvenliğiyle bağlantılı stratejilerle sınırlı kalması, Doğu derinleşmesinin önemini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle dış politika anlayışında realizm dinamiklerinin yeterli olmadığı kabul edilmektedir. Realistlerin benimsediği yüksek politika algısının içerisinde yer alan askeri ve güvenlik konuları, Almanya'yı bu açıdan artık tatmin etmeyen bir sürece yöneltmiştir. Düşük politika uygulamalarının da artık önemli olduğu, Arı (2008) görüşleri temel alındığında önemlidir. Buna göre ülkelerin enerji kaynakları olarak yönelimlerinin dinamikleri, 11 Eylül Terör Saldırılarıyla riske giren birçok konunun da yeni kaynak arayışı şeklinde yansımaya ortam hazırlamıştır. Örneğin İran'da bulunan nükleer enerji kaynaklarının zarar görmesi, Orta Doğu politikalarını da gözden geçirmeleri demektir. Aynı şekilde Suriye ile İsrail arasındaki gerginliğin son bulması açısından strateji dinamikleri, Almanya'nın ekonomik yönden diğer ülkelerle etkileşimlerine bağlı kalındığında önemli bir yer tutmaktadır. Bu açıdan

Fischer'in hedeflediği stratejiler, politikalar ve çalışmalar, bu arayışlarla gözetilen sonuçlardır.

SONUÇ

Federal Almanya Cumhuriyeti'nin (Almanya) dış politikasına yön veren faktörler tarihsel süreçlerde birçok farklı süreçler ile ilişkilendirilebilir. Özellikle de 1990'dan sonra, Federal Almanya Cumhuriyeti'nin ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin birleşmesi ile beraber üç ayrı dönem başlamıştır. Bu üç ayrı dönemde Almanya birleşmenin oluşturduğu zorlukları aşama aşama yenmeyi başararak, Almanya'yı geç te olsa dünyada ekonomik yönden önemli bir ülke hâline getirilmiştir. Dönemlerin Almanya dış politikasına etkileri, hükûmet yönetimleri ile ilişkilidir. Örnek olarak Şansölye (Başbakan) Gerhard Schröder'in yönetim potansiyelinden bahsedilebilir. Schröder'in gelişme kazanan politikaları, ABD-Transatlantik ilişkileri kuvvetlendirme ve bu hedefleri ile beraber Almanya'nın politikalarını ve gücünü dünya genelinde gösterme/yansıtmaya odaklı bir stratejidir. Bu yönüyle ise artık Amerika'nın hedefleri ve stratejileri dışında politikalar belirlemiştir.

Koalisyon hükûmeti iki Almanya'nın birleşmesinden sonra Kırmızı-Yeşil koalisyonu olarak da isimlendirilen ve Federal Meclis seviyesindeki ilk sol görüşlü partilerin oluşturduğu bir hükûmeti olmasından dolayı, hem iç kamuoyunda hem dünya da izleyeceği politika önemle tâkip edilmiştir. Çünkü 2. Dünya Savaşı'ndan itibaren Almanya'nın imzaladığı uluslararası antlaşmalar gereği, hükûmetler süreklilik arzedecek şekilde barışçıl, pasifist, antimilitarizme dayanan politikalar izlemiştir. Koalisyon hükûmet iş başına geldiğinde bu koalisyonun dünya görüşü farklılığından dolayı -parti programları gereği- önceki hükûmetlerin uyguladığı devam ettirip ettirmeyeceği çok büyük bir soru işaretiydi. Ve işbaşına gelen hükûmet Kosova krizi gibi büyük bir insanlık dramını kucağında bulmuştu.

Almanya geçmişteki 2 dünya savaşındaki oluşturmuş olduğu önyargıyı yok etmek için, dünyadaki savaş, askeri konularına mümkün mertebe uzak kalmayı, ekonomik gelişmeye odaklanmayı kendisine en doğru yol olarak kabul etmiş bir devlettir. Fakat tarihinde ilk kez Kosova'daki insanlık dramının büyüklüğünden dolayı askeri yöntemlerin uygulanmasını Federal Mecliste aldığı karar ile onay vermiştir. Bu bağlamda Kosova krizi Almanya tarihi için tarihi bir kırılma noktasıdır. Bu kararı alması ise çok tartışmalı ve zor olmuştur, çalışma da bunların ayrıntıları anlatılmıştır. Böyle tarihi bir dönüm noktası Kırmızı- Yeşil koalisyon hükûmetinin iktidar olduğu döneme rastgelmiştir ve bu döneme gerçekten olağanüstü bir gayret göstererek, kendi bağlı bulunduğu partinin ağır eleştirilerine rağmen askeri harekât için gereken oyu/desteği sağlayarak döneme ve Almanya siyasi tarihine damga vuran siyasetçi Şansölye yardımcısı ve dışişleri bakanı Fischer olmuştur.

Böylece ilişkilerini artık NATO ile sınırlandırmayan ve özellikle de Doğu genişlemesi prensibine yönelik adımlar atan stratejiler geliştirmiştir. Burada özellikle de Joseph Martin „Joschka“ Fischer'in görüşleri üzerinde dikkatlice durmaya değerdir. Başka açıdan konu ve ilişkilendirmeler, Fransa, Rusya, Orta Doğu gibi birçok ülkeyle ilişkilerin geliştirilmesi hedefini benimseyen adım atmaya yönelmiştir. Ancak 11 Eylül Terör Saldırıları sonrasında bu tür çalışmaların hedef alındığı bilinmekle birlikte istenilen sonuçların elde edildiğinden bahsedilemez. Buradaki sorunlardan ilkinin, Schröder ile

Fischer'in görüşlerinin birbirine tam olarak uyum sağlamadığına ilişkindir. Diğer bir sorun ise, koalisyon hükümetlerinde 2001 ve 2004 yıllarında partilerin kendi aralarında ve özellikle Yeşiller partisi içinde farklı görüşlerin olması ve çatışmaların yaşanmasıdır. Ekonomik ve refah anlayış reformları, partinin sunduğu alternatiflere dayalı şekillenmiştir. Ancak Yeşiller Partisi birçok konudan tâviz vermiştir.

11 Eylül Terör Saldırıları ve etkileri bu konuda önemli bir yere sahip olmakla birlikte, ortak kararların alınması sağlanamamıştır. Bunun da belirgin sonuçları, 2005 yılında hükümet seçimleri ile beraber görülmüştür. Buna göre Almanya, özellikle ABD'nin-Transatlantik politika hedeflerinde olmakla birlikte, istenilen düzeyi yakalayamamıştır. Burada ise artık realist anlayıştan neorealitik çalışmaların yaygınlık kazandığı süreçler gözetilebilmektedir. Ancak literatür kapsamında bu konuların hem bir başarı etkisinde olduğu hem de istenilen performansın 11 Eylül Terör Saldırıları'nın etkisinden hem de ABD'den kaynaklı yeterince sağlanamadığına ilişkin çıkarımlar yapılabilir. Bu yönde konuya ilişkin düzeyde sorunların ve etkenlerin avantaj ve dezavantaj faktörleri farklılık göstermiştir.

KAYNAKÇA

Eserler

- Arı, T. (2008). *Uluslararası ilişkiler ve dış politika*. Marmara Kitap Merkezi.
- Azizov, Y. (2018). *Hukûki ve siyasal boyutlarıyla Avrupa Birliği-Rusya ilişkileri çerçevesinde doğu ortaklığı* (Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi).
- Brauninger, T., & Debus, M. (2005). Intraparty factions and coalition bargaining in Germany. İçinde D. Giannetti & K. Benoit (Eds.), *Intra-party politics and coalition governments* (ss. 1-33). Routledge.
- Büyükbay, C. (2017). Almanya'nın AB içerisindeki liderlik rolü: Uluslararası krizler bağlamında dış politikada süreklilik ve değişim. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 19-38.
- Çelikkanat, E. (2007). 11 Eylül sonrası ABD-İran ilişkileri ve siyasi boyutta Türkiye'ye etkileri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 3(6), 123-152.
- Cesur, Ö. (2014). *Avrupa Birliği'nde derinleşme ve genişleme bağlamında esnek bütünleşme ve Türkiye-Avrupa Birliği bütünleşmesi*. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Debus, M. (2009). Analysing party politics in Germany with new approaches for estimating policy preferences of political actors. *German Politics*, 18(3), 281-300. <https://doi.org/10.1080/09644000903055773>
- Gross, E. (2009). *The Europeanization of national foreign policy*. Palgrave Macmillan.
- Hekimler, O. (2007). *Birleşme sonrasında federal Almanya'nın yeni Avrupa vizyonu* (Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi).
- Hyde-Price, A. (2007). *European security in the twenty-first century: The challenge of multipolarity*. Routledge.
- Kappel, R. (2014). Global power shifts and Germany's new foreign policy agenda. *Strategic Analysis*, 38(3), 341-352. <https://doi.org/10.1080/09700161.2014.895237>

- Mutlu, Ç., & Akbaş, Z. (2014). 11 eylül saldırıları üzerinden uluslararası terörün turizmle etkisi: Türkiye örneği. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 1-14.
- Örnek, S. (2012). Onbir eylül olayları ve Afganistan operasyonu. *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (1), 107-134.
- Özdoğan, M. (2019). Realizm ve neorealizm bağlamında soğuk savaş sonrası güvenlik anlayışının değerlendirilmesi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1-24. <https://doi.org/10.28956/gbd.562934>
- Öztürk, S. (2015). *11 eylül saldırıları ve Afganistan müdahâlesi* (Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi).
- Proksch, S. O., & Slapin, J. (2006). Institutions and coalition formation: The German election of 2005. *West European Politics*, 29(3), 540-559. <https://doi.org/10.1080/01402380600619884>
- Reynolds, D. (1994). *The origins of the cold war in Europe: International perspectives*. Yale University Press.
- Sunay, R. (2006). AB bütünleşmesinin biçimi üzerine farklı yaklaşımlar: Federal yaklaşım (I). *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(2), 185-222. <https://doi.org/10.15337/SUHFD.2017.157>
- Ünlü, S. (2009). *11 eylül olaylarının uluslararası sivil havacılık güvenliğine etkileri* (Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi).
- Yılmaz, T. (2002). *“Soğuk Savaş” sonrası birleşik Almanya dış politikası (1990-1995)* (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi).

İnternet Kaynakları

- Fischer, J. (2000). *From confederation to federation-thoughts on the finality o European integration*. European Commission. <https://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do?docId=192161&cardId=192161>
- Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi. (2011). *Tarihten bugüne ülke ihlâl karneleri İstanbul*. Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi. <https://www.uhim.org/Uploads/GenelDosya/%C2%B4tarihten-bugune-ulke-ihlal-karneleri%C2%B4-raporu-6957-d.pdf>